

SISTEMATSKE MJERE OSPOSOBLJAVANJA ZA SVAKODNEVNI ŽIVOT CEREBRALNO PARALIZIRANIH UČENIKA KAO ODGOJNO-OBRAZOVNI ZADATAK ŠKOLE ZA TJELESNE INVALIDE

Helmut Berndt

Humboldt Universität
Berlin, DDR

UDK: 376.22

Originalni stručni rad

S A Ž E T A K

U odnosu na tjelesno invalidne osobe, a naročito osobe sa cerebralnom paralizom, svakodnevne životne aktivnosti zahtjevaju već u školskoj dobi i nakon završetka škole teoretske i praktične sposobnosti koje sadržajno daleko prelaze ono što se uopće može smatrati zadatkom i sadržajem odgojno obrazovnog procesa u užem smislu.

Sadržaji okvirnih planova i odgovarajući način njihove realizacije određeni su sa teoretsko-empirijskog stanovišta, a njihova valjanost provjerena je i eksperimentalno. Od 1980/81. godine usvojeni su okvirni planovi na preporuku Ministarstva DDR, i primijenjeni u odgojno-obrazovnim institucijama za tjelesno invalidne osobe, internog i eksternog tipa.

Tjelesno invalidni učenici, posebno oni s cerebralno uvjetovanim poremećajima motorike, mnogo su više ovisni o pomoći sa strane nego njihovi neoštećeni vršnjaci. Mogućnost njihova samostalnog djelovanja obuhvaća kvalitativno, a najčešće i prostorno suženo područje. Osim manjkavosti znanja i vještina, iz toga često slijedi i nesamostalnost, smanjeno zalaganje i pasivnost, neopravdani i pretjerani zahtjevi na ljude oko sebe, te druge štetne pojave. Iskustvo je pokazalo da učenici i svršeni učenici škola za tjelesne invalide i pored dobrog uspjeha u školi mnogo toga ne

znaju i ne mogu, što im je potrebno u svakodnevnom životu.

Savladavanje problema svakodnevnog života zahtijeva teoretske i praktične sposobnosti, koje su daleko iznad onoga što se do sada uopće smatralo zadatkom i sadržajem sistematskog školskog odgoja i obrazovanja. Zdrava, neoštećena djeca usvajaju odgovarajuće sposobnosti kroz svakodnevni praktični život i bez sistematskog obrazovanja u tom smislu. Nasuprot tome, tjelesni invalidi nemaju ni priliku upoznati neka područja izvan školske nastave. Oni su često, kako u obitelji tako i u internatu, u posebnom soci-

jalnom položaju, pa nemaju prilike rješavati i savladavati probleme svakodnevnog života.

Pozitivan stav prema životu i zadovoljstvo vlastitim životom, naročito nakon završenog školovanja, kod tjelesnih invalida bitno ovisi o samostalnosti u svakodnevnom životu. Za vrijeme školovanja taj se problem lako previdi, jer je u obitelji i internatu pomoć drugih osoba sama po sebi razumljiva, pa se nesamostalnost tjelesno invalidnih učenika skoro ne zapaža.

Smatramo da je osposobljavanje tjelesno invalidne djece i omladine za svakodnevni praktični život u socijalističkoj zajednici bitan zadatak rehabilitacije u školi za tjelesne invalide. Da bi se to ostvarilo, nužno je sistematski razraditi odgojno-obrazovne sadržaje koji odgovaraju karakteru oštećenja i uzrastu djece od predškolske dobi do završetka školovanja.

Najveći udio u ostvarivanju tog programa imaju kod nas odgajatelji u školama za tjelesne invalide, i to u okviru izvannastavnih aktivnosti. Odgajatelji pri tome surađuju s učiteljima, medicinskim osobljem te roditeljima. Uključuju se i osobe izvan škole, npr. radni kolektivi prodavaonica, restorana i drugih javnih ustanova i službi u okolini škole.

1970. god. počeli su naši istraživački radovi na konkretizaciji sadržaja, oblika i uvjeta ovoga specifičnog pedagoško-rehabilitacijskog zadatka. 1980. god. došli smo do nekih zaključaka koje ne smatramo konačnim.

Kada smo započeli istraživanja, nije nam još bilo jasno što to zapravo smatramo »normalnom« samostalnošću u svakodnevnom životu, te kako ona ovisi o stupnju razvoja i životnoj dobi. Radi toga proveli smo opsežna istraživanja kod tjelesno invalidnih i zdravih učenika.

Zajedničkim radom znanstvenika, nastavnika i studenata provedena su do 1980. godine dva pilot-ispitivanja, osam teoretsko-istraživačkih radova (diplomski radovi) i jedna disertacija. Došli smo do ovih rezultata:

— sistematizirana su područja osposobljavanja za praktičan život, te razrađen njihov sadržaj. Područja su zatim podijeljena na manje cjeline. Tako smo dobili pregled onoga što je potrebno;

— sastavljen je »Okvirni plan osposobljavanja za praktičan život«, on se sastoji od 11 posebnih planova, i to za najstariju grupu u vrtiću, te za svaki razred od L-10. Planovi su sastavljeni od pojedinih odgojnih jedinica, koje odgovaraju kronološkoj dobi svake grupe;

— utvrđene su kadrovske, materijalno-tehničke i organizacijske pretpostavke za realizaciju tih planova u školama za tjelesne invalide.

Sadržaji »Okvirnog plana« i uvjeti njegove realizacije određeni su teoretski i praktički; bitni dijelovi su praktično ispitani u školi, a rezultati statistički obrađeni. Počevši od školske godine 1980/81. provodi se navedeni »Plan«, na preporuku Ministarstva prosvjete DDR, u svim školama

za tjelesne invalide (dnevni i zavodskim).

Razrađeni materijal sadrži 420 različitih odgojnih jedinica. Svaka označava jednu potrebnu sposobnost za praktični život, kojom bi tjelesni invalidi trebali ovladati. Budući da je izbor i popis takvih jedinica načinjen sada prvi put, sigurno je da dosta toga manjka, a nešto će biti i suvišno, pa će se moći izostaviti. Iskustvo u praktičnoj primjeni omogućit će daljnja poboljšanja. Kao što je već rečeno, pojedine odgojne jedinice programa grupirane su prema različitim sadržajima. Tako je nastao **sistematski pregled potreba** u kojem su pojedine jedinice grupirane prema potrebama u raznim oblastima svakodnevnog života.

Spomenuti »sistematski pregled potreba« sadrži četiri osnovne grupe osposobljavanja za praktični život, koje treba dalje raščlaniti, i to:

1. Osnovne radnje samozbrinjavanja
2. Potrebe i zahtjevi života u obitelji (to je naročito važno za onu tjelesno invalidnu djecu koja su godinama živjela pretežno u internatu)
3. Samostalnost u javnosti
4. Razumno korištenje slobodnog vremena.

Ovdje nije moguće nabrojati svih 420 odgojnih jedinica. Podjelu na 4 osnovne grupe ipak ćemo malo pobliže objasniti. Svaka osnovna grupa podijeljena je u podgrupe.

Prva osnovna grupa (osnovne radnje samozbrinjavanja) obuhvaća 5 podgrupa:

- 1.1. uzimanje hrane

- 1.2. lična higijena
- 1.3. svlačenje i oblačenje
- 1.4. izbor odgovarajuće odjeće
- 1.5. razne radnje svakodnevnog života (tu spada npr. otvaranje i zatvaranje vrata, ormara, prozora, ladica, vodovodnih slavina, upotreba prekidača za svjetlo, zvona, radio i TV prijemnika, telefona i sl.).

U tih pet podgrupa obuhvaćeno je 70 različitih odgojnih jedinica.

Druga osnovna grupa (zahtjevi života u obitelji) sadrži tri podgrupe koje imaju 210 odgojnih jedinica:

- 2.1. Vođenje kućanstva; ta se podgrupa dijeli na:

- održavanje odjeće i rublja
- pospremanje, čišćenje i uljepšavanje stana, loženje
- izbor, kupovanje i čuvanje potrebnih namirnica u odgovarajućim količinama
- kupovanje robe u različitim dućanima: malom klasičnom, samoposluživanju, specijaliziranoj trgovini, robnoj kući, prigodne prodaje
- pripremanje toplih i hladnih obroka, pečenje kolača
- serviranje obroka, prostiranje stola, pranje suđa
- upotreba i čuvanje kućanskih aparata
- manji popravci u kućanstvu
- korištenje raznih zanatskih i servisnih usluga.

- 2.2. Život u obitelji (udio svakog člana obitelji u kućanskim

poslovima, zajednički život s mlađim i starijim članovima obitelji).

- 2.3. Svakodnevni međuljudski odnosi (poznanstva, odnosi s rođacima, prijateljstvo, ljubav, uvjeti za život u braku).

Iz ovoga se vidi da nisu mogle biti uključene sve osnovne cjeline potrebne u praktičnom životu. Ovaj sadržaj treba upotpuniti konkretnim informacijama, diskusijama o pojedinim problemima, te upoznavanjem s različitim problemima i situacijama koje ih očekuju u životu kao odrasle i samostalne osobe. Dosađajne stanje, da mnogi tjelesni invalidi uopće nisu bili pripremljeni tokom školovanja na te probleme, mora se i može prebroditi.

Treća osnovna grupa (samostalnost u javnosti) sadrži četiri podgrupe s usupno 130 odgojnih jedinica:

- 3.1. Društveno korisne djelatnosti (počasne i dobrovoljne djelatnosti i funkcije) u školi, internatu ili javnosti
- 3.2. Društveno-političke djelatnosti
- 3.3. Samostalno korištenje javnih ustanova.
 - promet i prijevozna sredstva
 - pošta, banka, kulturne ustanove, sportski objekti, biblioteke, restorani, gostionice i sl.
 - ustanove državne uprave, reda i sigurnosti, zdravstvene ustanove.
- 3.4. Poznavanje zakona socijalne i zdravstvene zaštite te njihovo korištenje za ostvarenje svojih prava.

Iako jedan dio ovdje spomenutih odgojnih jedinica iz tri osnovne grupe već pripada nastavnom planu, očito je da to nije dovoljno da bi se razvile i iskoristile sve potencijalne mogućnosti tjelesnih invalida. Zato tome treba posvetiti dodatnu pažnju, najbolje u raznim izvannastavnim djelatnostima.

Kod osposobljavanja tjelesnih invalida za samostalno korištenje slobodnog vremena (**četvrta osnovna grupa**) nemamo još dovoljno iskustva, tako da taj dio još nije razrađen u podgrupe i odgojne jedinice. Uprkos tome, potpuno nam je jasno što želimo postići. Prije svega želimo kod invalida podržati ili, što je kod cerebralno paraliziranih osoba češće, pobuditi inicijativu za kreativno korištenje slobodnog vremena.

Poznato je da se tjelesni invalidi u slobodno vrijeme pretežno bave receptivnim djelatnostima. Htjeli bismo to promijeniti i želimo da osjete radost pri samostalnim kreativnim djelatnostima, kao što su: sviranje, pjevanje, slikanje, ručni rad, izrađivanje raznih manjih predmeta, gluma u amaterskim dramskim grupama i još štošta. Invalidi imaju potrebu za razgovorom, žele diskutirati o raznim problemima, žele samostalno proširivati svoje znanje i razvijati sposobnosti. Treba ih, dakle, uputiti kako samostalno organizirati kolektivno provođenje slobodnog vremena, te individualne djelatnosti.

Svih spomenutih 420 odgojnih jedinica obuhvaćene su i na drugi način, i to prema starosnim grupama u »Okvirnom planu osposobljavanja za praktični život«.

Cjelokupni plan podijeljen je na 11 djelimičnih planova, i to tako da se sačuva sadržaj i smisao navedenog pregleda potreba. Tako se jedna te ista odgojna jedinica najčešće obrađuje 2 do 3 godine za redom, ali ne više.

Iskazani redoslijed prema školskim razredima, a time i prema životnoj dobi dat je kao orijentacija, a ne kao obavezni redoslijed. On je rezultat statističke obrade na osnovi empirijski dobivene razdiobe frekvencija, s nekim, iz pedagoških razloga, učinjenim korekturama.

Za svaki stupanj obrazovanja određen je redoslijed sadržaja pojedinih osnovnih područja:

niži stupanj: samozbrinjavanje, osnovne dužnosti i snalaženje u užem krugu

srednja stupanj: kućanski poslovi, sudjelovanje u prometu

viši stupanj: korištenje javnih ustanova, društveno-politička djelatnost, pitanja zajedničkog života u obitelji.

Društveno korisne djelatnosti primjerene pojedinom uzrastu či-

ne težište kod svakog školskog stupnja.

Ispitivanjem u praksi ustanovili smo da se osposobljavanje učenika za svakodnevni život može bez poteškoća ili opasnosti od preopterećenosti učenika uključiti u sistematski odgojno-obrazovni rad škola za tjelesne invalide. Ako to bude prihvaćeno kao važan princip rada i obavezan zadatak svih pedagoških medicinskih i tehničkih radnika na školi, uspjeh neće izostati.

Željeni rezultati nisu u potpunosti postignuti kod svih tjelesno invalidnih učenika, što najčešće vrijedi za učenike s teškom cerebralnom paralizom. No, u svakom slučaju i ti su učenici bitno bolje osposobljeni za kasniji život nego do sada. Ako dovoljno rano počnemo sa sistematskim naporima osposobljavanja za praktični život te ga u suradnji s učnikom dosljedno nastavljamo, uspjeh neće izostati.

Prevela
Truda Reis

Zusammenfassung

Die Bewältigung der täglichen Lebenspraxis verlangt bereits im Schulalter und nach Abschluß der Schulzeit theoretische und praktische Befähigungen, die inhaltlich weit über das hinausgehen, was bisher überhaupt als Aufgabe und Inhalt schulischer Bildung und Erziehung angesehen wird.

Die Vermittlung von altersentsprechendem und milieugerechtem Umweltwissen sowie alltäglichem Können in Verbindung mit entsprechenden Anforderungen an das selbständige Handeln bei Körperbehinderten, besonders bei Cerebralparetikern, muß daher als wesentliche Aufgabe systematischer Bildung und Erziehung an Körperbehindertenschulen angesehen werden.

Die Inhalte der Rahmenpläne und entsprechende Realisierungsmaßnahmen wurden theoretisch-empirisch bestimmt, schulpraktisch in wesentlichen Anteilen erprobt und in ihren inhaltlichen Ergebnissen prüfstatistisch abgesichert. Seit dem Schuljahr 1980/81 werden die Rahmenpläne auf Empfehlung des Ministerium für Volksbildung der DDR in den Tagesschulen und Internatsschulen für Körperbehinderte schulpraktisch genutzt.